

TILTAL, 2017, 1, 61–75 ISSN 1392-3137 (Print), ISSN 2351-6569 (Online)

DARNUS EKONOMIKOS VYSTYMASIS: ETINIAI IR DVASINGUMO PAGRINDAI

Remigijus Čiegis¹, Algirdas Gavenauskas², Anželika Dautartė²,
Juozas Pekarskas², Rūtenis Jančius³

¹Vilniaus universitetas, ²Aleksandro Stulginskio universitetas,

³Kauno statybos ir paslaugų mokymo centras

Anotacija

Darnaus vystymosi filosofija lemia prasmingesnę žmogaus ir visuomenės vystymąsi. Darnaus vystymosi samprata ir suvokimas yra svarbūs praktiniam taikymui žmogaus gyvenime. Straipsnyje aptariamos šiuolaikinės ekologinės kultūros mokslinės problematikos priežastys, šiuo metu stebimas socialinių ir gamtinių prieštaravimų paaštrėjimas, darnaus vystymosi etiniai aspektai, akcentuojant ekologinės sąmonės, ekologinės kultūros ir dvasingumo svarbą, darnaus vystymosi plėtros perspektyvos. Straipsnyje akcentuojamas dvasingumas, nes kiekvienoje kultūroje egzistuojančios savitos vertybės ir vertybinės orientacijos veikia ne tik kultūros narių pasaulėžiūrą, bet ir gyvenimo suvokimą.

PAGRINDINIAI ŽODŽIAI: darnus vystymasis, ekologinė sąmonė, ekologinė kultūra, etika, dvasingumas, vertybinės orientacijos, žmogaus dvasingumo svarba darnaus vystymosi sampratoje.

Abstract

Sustainable development philosophy leads to meaningful human and social development. Sustainable development concept and perception is very important, it should influence the practical application of human life. The article deals with modern problems of ecological culture scientific reasons, currently monitored social-natural contradictions aggravation, sustainable development with emphasis on the ethical aspects of ecological consciousness, ecological, cultural and spiritual importance of sustainable development for future development prospects. The article emphasizes on spirituality, because in each culture existing distinctive values and values orientation affect not only the worldview of society but also the perception of life.

KEY WORDS: sustainable development, ecological consciousness, ecological culture, ethics, spirituality, values orientation, the importance of human spirituality in the concept of sustainable development.

DOI: <http://dx.doi.org/10.15181/tbb.v76i1.1514>

Įvadas

Žmonija įžengė į XXI amžių, naują tūkstantmetį, kai turėtų susiformuoti iš esmės naujas požiūris į mus supančią aplinką, mokslo ir technikos pažangą, įvairių kultūrų bei tradicijų integraciją ir tolesnę ekonomikos raidą. Praėjusį šimtmetį išbandytos ekonominės plėtros koncepcijos šiandien jau nebegali tenkinti žmonijos. Reikia naujos globalios ekonominės teorijos, kuri turėtų pakoreguoti dabar vayančios ekonominės filosofijos, „ignoruojančios fizinį pasaulį“ ir įteisinančios

ar net skatinančios ekologinę destrukciją, trūkumus (Čiegis, 2002, p. 6–7). Antropogeninis poveikis gamtinei sistemai globalizacijos sąlygomis atvedė žmoniją prie ekologinės krizės, „kuri yra nekontroliuojamos žmogaus veiklos dramatiškas padarinys“ (Pranciškus, 2015, p. 4). „Dramatiškos krizės“ išvengti galima tik pakeitus socialinio ir kultūrinio vystymosi orientyrus. „Žmogus savo veikimu turėjo prisijungti prie gamtinės kūrybos, ją patobulinti, pakelti į aukštesnę būties laipsnį ir atbaigti“ (Maceina, 1992, p. 144). Žmogus savo darbu ne tik prisideda prie gamtos pertvarkos, bet ją pritaiko savo poreikiams, kartu realizuojasi kaip žmogus.

Nauja technologijų epocha ir galia verčia žmoniją rinktis, koku keliu toliau žengti. Mokslinė ir technologinė pažanga galima pagrįstai džiaugtis dėl suteiktų didžiulių galimybių, kadangi mokslas ir technologijos yra žmogui dovanoto kūrybiškumo, kartu ir misijos pripildyti žemę ir užvaldyti laikantis įstatymo, vaisius (Pranciškus, 2015; Jonas Paulius II, 2004). Nepaisant teigiamų technologijų aspektų, kurie prisidėjo prie darnųjų vystymąsi lemiančių alternatyvų, negalima nematyti to, kad per pastaruosius šimtą penkiasdešimt metų visas mūsų planetos gyvas būtybes įstūmė iš esmės į naują situaciją. Didesnę materialinę gausą, aukštesnę gyvenimo lygį, geresnę sveikatą ir ilgesnę gyvenimo trukmę lydėjo oro ir vandens tarša, nuodingų pramoninių atliekų, trapių *habitat* išnaudojimo, kartais ir sunaikinimo problemos (Tarptautinė teologijos komisija, 2005; Pranciškus, 2015). Gamta – biosfera, kurioje gyvieji organizmai sudaro sudėtingą, organizuotą gyvybės tinklą, o gamtos ištekliai geba atsigausti nuo padarytos žalos. Dramatiška ekologinė krizė skatina žmonijos atsivertimą – ekologinį, to pasekmės reiškiasi santykiyje su aplinkiniu pasauliu, nes „žmogaus valdžia yra ne absoliuti, bet tarnaujamoji, <...> ne absoliutaus ir neginčijamo šeimnininko, bet Dievo karalystės tarnautojo misija“ (Pranciškus, 2015, Nr. 5).

Žmogus kaip dovaną gauna žemę su visu tuo, kas joje yra, visiems žmonėms ir tautoms, kad naudotųsi sukurtosiomis gėrybėmis vadovaudamasis teisingumu, meile ir pasiektų visus žmones (Paulius VI, 1967). Nerimą kelia besaikis vartotojiškumas ir su juo glaudžiai susijusi ekologija. Trokštama vis daug turėti ir mėgautis, negu būti ir tobulėti, žmonija nesaikingai vartoja žemės išteklius ir savo pačių gyvenimą, kaip vertybę, kuri yra dovana.

Žmogus pašaukiamas įdirbti pasaulio sodą ir juo rūpintis (plg. Pr 2, 15). Sukurtas pasaulis patikėtas žmogui, jam suteikta galia, kartu įpareigojimas valdyti visą kūriniją. Pašaukimas tampa žmogaus išaukštinimu, bet tai neturi tapti savavališku ardomuoju valdymu. Žmogus atsakingas ne tik už savo gyvenamąją aplinką, bet ir už būsimų kartų gyvenimo kokybę bei kiekybę (Jonas Paulius II, 1995; Pranciškus, 2015). Popiežius Jonas Paulius II jau pirmojoje savo enciklikoje, kuri paskelbta 1979 m., pažymėjo, kad aplinką būtina išmintingai tvarkyti.

Didelis dėmesys turėtų būti skiriamas *ekologiškai darnaus vystymosi* idėjai. Įžengus į naująjį tūkstantmetį, vienas svarbiausių, gal net pats svarbiausias klausimas yra tai, kaip įvertinti ir išlaikyti darnią ekonomiką, kuri leistų žmonių visuomenei naudotis gana aukštu gyvenimo standartu nesuardant jos gamtinių ir biologinių pamatų (Čiegis, 2002, p. 8). Bet ar bus įmanoma ateityje įgyvendinti darnų vystymąsi, neatsižvelgiant į kultūrinius procesus, psichologinius įvairių sociumų ypatumus? Struktūriniai pokyčiai turi užtikrinti darnų žmogaus ir gamtos vystymąsi, įgyvendinti šį siekį bus galima tik tada, kai problema bus artima ir suprantama kiekvienam žmogui, tai yra, jei įvyks vidinio žmogaus pasaulio transformacija, susijusi su kardinaliais jo kultūros, vertybių, minčių, gyvenimo būdo ir pasaulėžiūros pasikeitimais.

Visuomenės sąmoningumo ekologizacija dėl savo socialinio reikšmingumo turėtų užimti ypatingą vietą mokslinio pažinimo vystymesi. Jungtinių Tautų aplinkosaugos programa ekologinį švietimą pripažino kaip vieną darnios pagrindinių žmogaus ir gamtos sąveikos priemonių. Ekologinis švietimas padėtų susivokti susidariusios ekologinės situacijos, pasiekusios kritinį lygį, mastus ir pavojus.

Gamyba visose pramoninėse šalyse vis labiau įgauna gamtą ardantį ir alinantį pobūdį, galiausiai nukreiptą prieš patį žmogų. Šiuolaikinėmis sąlygomis ekologinė sąmonė formuojasi suvokus gamtos pokyčius, kuriuos lėmė gamybinė veikla (gamybos procesai dramatiškai kilstelėjo ne tik gamybos, bet ir taršos lygį), ir pripažįstama būtinybė spręsti ekologines problemas. Tiek ekologinė, tiek dvasinė krizė, gresianti žmonių sveikatai ir saugumui, esamoje švietimo sistemoje vis dar iki galo neįsisąmoninta.

Manome, kad nekorektiška būtų žmogų kaltinti tuo, kad jo sąveika su gamta yra pragmatinio pobūdžio ir kad taip jis gamtą griauna. Žmonės, didindami sociogamtinės sistemos įvairovę, riboja gamtinių sudėtinių dalių įvairovę, apsupo save dirbtinai veisiamais gyvūnais ir augalais, išravėjo piktžoles, nustūmė pavojingus plėšrūnus, nuodingąsias gyvates bei vabzdžius. Taip biocenozės antropocentravosi ir antropomorfizavosi, jų elementų sudėtis, elgesys ir gyvūnų refleksai prisitaikė prie gausėjančių žmogaus buvimo ženklų (Бахаев, 1999).

Žmogus savo darbo ir talento dėka visada stengėsi plėsti savo gyvenimo ribas. Pasitelkę mokslą ir techniką, jis užvaldė kone visą gamtą ir vis labiau ją užvaldo, ypač dėl to, kad padaugėjo įvairių mainų tarp tautų galimybių. Žmonijos šeima palaipsniui tampa tarsi viena visą pasaulį apimanti bendruomenė. Todėl „daugelį gėrybių, kurių kitados dažniausia laukė iš aukštybių, šiandien žmogus pasirūpina savo paties sumanumu“ (Vatikano II Susirinkimo nutarimai, *Gaudium et spes*, 2001, Nr. 33).

Straipsnio tikslas: išskirti pagrindines žmogaus ir gamtos santykių apraiškas, pateikti ekologinės etikos ideologinį ryšį su Kūrėju ir Žmogumi, ir jos pri-

taikymo galimybes ugdant darnų, atsakingą žmogaus santykį su gamta, siekiant išsaugoti sveikesnę, mažiau antropogeninės veiklos pažeistą aplinką būsimoms kartoms, išryškinti tam tikras etinio pobūdžio nuostatas, teikiančias moralės subjektams optimistinę viltį suderinti civilizacijos pasiekimus su amžinomis humanistinėmis vertybėmis.

Straipsnio objektas: darni plėtra krikščioniškame mokyje.

Metodai: straipsnis parengtas taikant sisteminės mokslinės literatūros analizės, bendrosios ir loginės analizės, lyginimo ir apibendrinimo metodus.

1. Darnaus vystymosi filosofijos svarba žmogaus ir visuomenės gyvenime

Visuomenės plėtra ilgą laiką buvo neatskiriamai susijusi su vis didėjančiu poveikiu aplinkai. Eksponentiškas pastarųjų šimtmečių ekonomikos ir žmonių skaičiaus augimas lėmė intensyvesnę gamtos išteklių naudojimą ir aplinkos teršimą. Nuo praėjusio šimtmečio vidurio dėl mokslinės-techninės revoliucijos gamybos ir gamtos išteklių naudojimo augimo tempai šoktelėjo dvigubai, o žmonių skaičiaus augimas įgavo demografinio sprogo pobūdį. Tai lėmė ir daug spartesnę aplinkos taršą, kuri septintajame XX amžiaus dešimtmetyje pasiekė tokį lygį, kad šiai problemai ir toliau neskirti dėmesio buvo nebeįmanoma (Gustainis ir kt., 2002). Žmogus vietoj gamtos sargo tapo jos eksploatatoriumi, o darbų pasekmė pasiekė nematytą mastą. Žmogaus kūryba ėmė grėsti pačiam žmogui, nes trūksta dvasinio sąmoningumo. Kaip pastebėjo Č. Kalenda (1998), gamtos negalima ignoruoti, jos negalima nugalėti, su ja galima tik koegzistuoti. Žmonija ima suvokti, kad besaikis planetos eksploatavimas verčia racionaliai ir sąžiningai planuoti. „Toji eksploatacija – ne tik pramoniniais, bet ir militaristiniais tikslais – technikos vystymasis, nekontroliuojamas visaapimantis planavimas dažnai atneša natūralios žmogaus aplinkos užteršimą, atitraukia žmogų nuo gamtos. Dažnai žmogus atrodo nepastebįs savo natūralios aplinkos kitos reikšmės, kaip tą, kuri tarnauja naudojimo ir suvartojimo tikslams“ (Jonas Paulius II, 1979). M. K. Hubbertas turbūt buvo teisus sakydamas, kad eksponentinis augimas yra tik laikinas fenomenas žmonijos istorijoje (Hubbert, 1992).

Pirmasis Europos ekumeninis susirinkimas, vykęs Bazelyje 1989 m., parengė 1990 m. kovo 5–12 d. Seule vykusį Ekumeninės bažnyčių tarybos susirinkimą, kuriame nagrinėta ta pati tema „Teisingumas, taika ir kūrinių išsaugojimas“. Susirinkime patikslinta žodžių *valdyti žemę* prasmė ir smerkiamas šiais žodžiais dangstomas piktnaudžiavimas: „Žmonija nemokėjo mylėti žemės ir joje esančios gyvybės, bet beatodairiškai plėšė jos turtus ir galias, tarsi ji būtų buvusi sukurta egoistiniams tikslams tenkinti. Padaryta žala tokia didelė, kad gali būti nebeatitaisoma“ (Ekologija teologijos požiūriu, 1997). Susirinkimo nariai pastebėjo, kad

posakiai *valdyti žemę ir pavergti* amžiais tarnavo darnios tvarkos griovimo veiksmams pateisinti. Tą patį daro ir šiandieninė žmonija (Pivrikas, 2008).

Be abejo, pagrindinis švietimo, būtino darniam vystymuisi, tikslas – žmonių sąmonės ir veiksmų pokyčiai. Mus supančios aplinkos ekologinių problemų sprendimas, kaip ir jų kilimas, lemtingai priklauso nuo intelektiniu ir kultūriniu aspektais ribotų žmonių. Būtent tokie, su retomis išimtimis, yra sprendimus priimančios žmonės, tokia yra žmonių, kurių elgesys ir veikla šias problemas sukuria, masė (Брудный, 1998). Ekologinė krizė pirmiausia yra etinė, psichologinė, kultūrinė ir religinė, o ne technologinė problema. Pagrindinis darbas turėtų būti atliktas ne technika, ne taikant mokslo ir technikos pažangos laimėjimus, o pasitelkus žmogaus sąmonę (Данилов, Данильян, 2001). Žemas šalies gyventojų, profesionalų ir valdžios atstovų, priimančių sprendimus šiose srityse, ekologinės sąmonės ir kultūros lygis yra lemiamas ekologinės degradacijos veiksnys, be abejo, tapsiantis barjeru, pereinant prie darnaus vystymosi. Vienintelė reali išeitis iš šios aklavietės – tolydumo etikos tolesnė plėtra, atkuriant vientisą pasaulio vaizdą ir žmogaus ryšį su gamta. Akivaizdu, kad mums reikia tiksliau įvertinti žmogaus poveikį biosferai, patobulinti ūkio ir aplinkos valdymo galimybes, įgyti šiuo požiūriu tinkamesnį išsilavinimą ir didinti savo sąmoningumą. Kelias į naują gyvenimą ir kitokią vartoseną turėtų būti grindžiamas nauju požiūriu į žmogų ir jį supančią aplinką. Elgsenos su gamta pagrindimo prasme išskirtinas minėtas šv. Pranciškus Asyžietis – didžiausias Vakarų istorijos dvasios revoliucionierius, „antrasis Kristus“, pirmaisiais savo pontifikavimo metais popiežiaus Jono Pauliaus II paskelbtas šventuoju globėju tų, kurie užsiima gamtosauga, įvardytas kaip „tikros ir gilios pagarbos visatos vientisumui pavyzdžiu krikščionims“ (Jonas Paulius II, 1979).

Priimant ūkinius sprendimus, plėtros planus, naujų technologijų kūrimo ir diegimo programas, nebepakanka vien ekonominės informacijos ir siaurai suprastų ekonominio efektyvumo kriterijų. Būtinai kiti kriterijai – ekologiniai ir doroviniai, kurie lemia pasaulio raidos perspektyvą, žmonių giminės sveikatą ir išlikimą. Būtent ekologinis ir dorovinis imperatyvas nubrėžia tą lemtingą ribą, kurios nevalia peržengti (Čiegis, 2002, p. 10). Taigi ir darnus vystymasis turėtų būti vertinamas ne tik ekonomiškai, bet ir žmogaus, kaip visumos, jo pašaukimo pasaulyje vidinių dvasinių parametrų kontekste. Visose Rytų ir Vakarų filosofijose, religijose nuo pat žmonijos istorijos pradžios atrandame keturias dimensijas: fizinę (ekonominę), protinę, socialinę (emocinę) ir dvasinę. Jos atskleidžia keturis pagrindinius visos žmonijos poreikius ir motyvacijas: gyventi (išlikti), mylėti (bendrauti tarpusavyje), mokytis (vidinė branda ir vystymasis) ir būti naudingam (gyventi prasmingai ir palikti pėdsaką) (Covey, 2007).

Nepaneigiama, kad žmogui sukurtos gėrybės yra būtinos, pramonė kuria gaminius, taikydama mokslinės-technologinės pažangos metodus. Tačiau kyla piktnau-

džiavimo vartojimu pavojus, nors dirbtinių poreikių atsiradimas negali kliudyti pagarbai ir naujų gėrybių bei naujų išteklių, esančių žmonijos žinioje, naudojimui (Jonas Paulius II, 1987). Svarbu suvokti, kad gamtos ištekliai žmonijai yra dovana, kartu ir atsakymas, jog žmogus pašauktas darniam vystymuisi, juos panaudojant žmonijos gėriui. Pažanga ir vystymasis negali būti besaikis sukurtų daiktų ir žmogiškos pramonės gaminių naudojimas, valdymas ir turėjimas. Žmogus turėjimą, valdymą ir naudojimą turi gebėti įprasminti savo pašaukime (Jonas Paulius II, 1987).

Darnus vystymasis apima žmonių gebėjimą vengti taršos ir rūpinimąsi ištekliais, kurie moko žmogų gyventi dėkojant ir atleidžiant, o ne puoselėjant vartotojiškumą bei gobšumą (Barbour, 2000). Pažangos autorius ir kūrėjas žmogus savo gyvenimą žemėje padaro visapusiškai „labiau žmonišką“, bet ar tai lemia labiau „vertą žmogaus“? Daugeliu atvejų – taip, bet ar žmogus, kaip toks, šios pažangos kontekste tampa geresnis, dvasiškai ir vidumi brandesnis, labiau įsisąmoninęs savo žmogiškąjį orumą, atsakingesnis, labiau prieinamas kitiems (Jonas Paulius II, 1979).

Labai svarbu išsiaiškinti ir suvokti, ar žmonės XXI a. pradžioje suprato, kad dėl jų veiklos gamtai ir jiems iškilo grėsmė, ar suvokė, kad negalima toliau gyventi puoselėjant dvasinį egoizmą, vis laikant save „gamtos viešpačiu ir kūrėju“? (Baranova, 2000). Ieškant atsakymų į šiuos klausimus žmonijai iškilo būtinybė kiek įmanoma restauruoti antikinėmis panteistinėmis tradicijomis grįstą požiūrį į pasaulį, pasisakiusį už pasaulio ir žmogaus darną, gamtos gerbimą: suvokę, kad žmogus ir gamta yra vienos prigimties, su aplinkiniu pasauliu elgtumėmės paprasčiau, jo negriautume.

Žmogaus ir gamtos konflikto pasekmė yra pasaulio ekologinė, moralinė, socialinė krizė, tapusi viena aktualiausių ir neatidėliotinai spręstinių problemų pasaulyje. Dabartinis žmogus turtingiausias savinaikos priemonių, tačiau gerokai nuskurdęs doroviniu, vertybiniu požiūriu, o tai gali padėti išsigelbėti ir išgelbėti gamtą. Žmogus privalo įveikti vidinį chaosą, suvaldyti pirminius instinktus, susitvarkyti vidinį gyvenimą.

Darnaus vystymosi filosofija pabrėžia bendrųjų žmogiškųjų vertybių prioritetą, teigia, kad gamtos išsaugojimas yra bendras ir svarbiausias visos žmonijos uždavinys. Ji kviečia liautis išnaudoti gamtą ir pradėti bendradarbiauti su mus supančiu grožiu bei gėriu, esančiu kiekvieno mūsų viduje. Žmonija privalo priimti tiesą, kad pasaulis jai dovanotas. Pasauliui būdinga dovanos struktūra ir jame regimi meilės pėdsakai. Žmonija, išmokusį gerbti, galės perimti karaliaus tarno nuostatą. Karalius nėra tas, kuris naikina, bet tas, kuris rūpinasi viskuo, kas jam patikėta. Žmonijos moralinis vystymasis neatsiejamas nuo pagarbos visoms būtybėms, su-

darančioms matomą gamtą, kurią graikai, primindami jos ypatingą tvarką, pavadino *kosmosu* (Jonas Paulius II, 1987).

Tikrovė, kurioje gyvena žmonija, skatina ne tik pagarbą, bet ir verčia įsisąmoninti, kad negalima nebaudžiamai naudotis įvairiomis būtybėmis, gyvomis ir negyvomis, be saiko tenkinant savo asmeninius ekonominius poreikius. „Priešingai, reikia atsižvelgti į kiekvienos būtybės prigimtį ir jų tarpusavio ryšius darnioje visatos sistemoje. Žmonija privalo nepamiršti, kad gamtos išteklių nėra neišsenkami ir daugelis iš jų yra neatsikuriantys. Besaikis, beatodairiškas jų vartojimas kelia rimtą pavojų ne tik dabartinei, bet ypač ateinančioms būsimosioms kartoms. Teisinga vystymosi koncepcija negali atitrūkti nuo šių vertinimų, susijusių su gamtos elementų naudojimu, išteklių atnaujinimu ir nežabotos industrializacijos padariniais, nes nuo to priklauso mūsų sąmonė, moralė, kuri yra esminė vystymesi“ (Jonas Paulius II, 1987, Nr. 34).

Šios darnaus vystymosi filosofijos sampratos rėmėjai turėtų siekti derinti žmogaus ir gamtos santykius. Darnus vystymasis buvo įteisintas kaip pagrindinė visuomenės raidos ideologija. Tai žmonijos raidos ateitimi susirūpinusios, gamtai neabejingos sąmonės reakcija į civilizacijų kaitoje susiklosčiusią gyvybei nepalankią ekologinę situaciją. Darnaus vystymosi filosofija kviečia „vidiniam atsinaujinimui“, skatina norą viešpatuoti keisti susitarimu su Gamta, pagrindžia kiekvieno Planetos gyventojų moralinę atsakomybę už savo elgesio padarinius Gamtai ir Žmogui. Privalome diegti suvokimą, kad holistinis požiūris, apimantis antropologiją, etiką, filosofiją ir akcentuojantis Žmogų, Moralę ir Išmintį, yra svarbiausia žmonijos ir gamtos apsaugos sistema.

Net ir ištikus pasaulinei ekologiškai, moralei, socialinei krizei žmogus negali žūti. Įveikęs tiek krizių, žmogus įveiks ir šią. Jis yra savyje „suskilęs“, todėl visas jo gyvenimas – ir asmeninis, ir bendruomeninis – pasireiškia kaip kova, dažnai dramatiška, tarp gėrio ir blogio, šviesos ir tamsybių (Vatikano II Susirinkimo nutarimai, *Gaudium et spes*, 2001). Žmogus, nors ir ignoruoja ekologines problemas, vis dėlto išlieka nelygstama vertybė. Jis dirba, atlieka įvairius darbo procesui priklausančius veiksmus, visa tai turi jam padėti įgyvendinti jo žmogiškumą, vykdant asmeninį pašaukimą, kuris jam būdingas dėl jo žmogiškumo (Jonas Paulius II, 1981). Protinė žmogaus prigimtis yra ir turi būti tobulinama, remiantis išmintimi, kuri švelniai kreipia jo dvasią ieškoti ir mylėti tai, kas teisinga ir gera. „Pasisavinus išmintį, regimi dalykai žmogų veda į neregimuosius“ (Vatikano II Susirinkimo nutarimai, *Gaudium et spes*, 2001, Nr. 15). Žmogus, ignoruodamas Kūrėjo išmintį, save stato aukščiau Kūrėjo, pamiršdamas savo, kaip kūrinio, ribotumą Kūrėjo ir pasaulio atžvilgiu.

2. Dvasingumas ir ekologija šiuolaikiniame pasaulyje

Visuomenės vystymosi paradigma – vienas šiuolaikinio pasaulio, įtraukto į globalinį permainų procesą, skiriamųjų ženklų. Socialinės-ekonominės permainos žmogui dažnai tampa ribinėmis situacijomis, kurios patikrina jo egzistencijos patvarumą. Ekologinį asmenybės potencialą apibrėžia žmogiškosios prigimties galimybės, stabilaus egzistavimo pasaulyje psichinis išteklius. Ekologinis sąmonės potencialas – kognityvios ir emocionalios asmenybės sistemos, sudarančios galimybę stabiliai egzistuoti. Tai emociškai nuspalvintas požiūris į gyvenimą, gamtą, žmogų. Ekologinės sąmonės potencialo kryptis – tiek į asmeninės ir visuomeninės grėsmės šalinimą, tiek į pozityvią savimonę, kuri užtikrintų gamtos ir paties subjekto būklės vientisumą. Ekologinė šiuolaikinio žmogaus sąmonė neprisitaikiusi spręsti ekologinių problemų. Norint pagerinti žmogaus aplinkos būklę, sumažinti ekologinę grėsmę, būtina keisti žmonijos vystymosi kryptį, stiprų poveikį civilizacijai keičiant silpnesniu (Петрова, 2005).

Vartojimo apimčių mažinimo suvokimas, gyventojų prieauglio stabdymas, socialiai reguliuojant biologinį gyvenimą ir žmogaus siekius, neatsako už darnų vystymąsi, kaip už augantį procesą. Gamtos išteklių ribotumo suvokimas lemia visuotinių poreikių minimalizavimą. Poreikių atsisakymas šiuolaikiniam žmogui yra vienas iš depresijos, vystymosi apribojimo simptomų. Tai formuoja ribotą žmogų. Vargu ar tai pageidaujamas vystymosi variantas. Darnus vystymasis apima gamybinių jėgų derinimo procesus, visuomenės narių būtinų poreikių patenkinimo užtikrinimą, išsaugojant ir atkuriant gamtos aplinkos vientisumą, sudarant galimybę išlaikyti pusiausvyrą tarp gamtos ir visų kartų žmonių poreikių. Taigi ekologiškai mąstantis ir taip besielgiantis žmogus turi būti orientuotas ne į kovą su gamta, o į darną, santarvę su ja. Norvegijos ministrės pirmininkės Gro Harlem Brundtland „Sero Peter Scott paskaitoje“, kuri skaityta 1986 m. spalio 8 d. Bristole, žodžiais tariant, „jeigu mes rūpinsimės gamta, gamta rūpinsis mumis“ (Čiegis, 2002, p. 40).

Žmogus gyvena sparčiai besikeičiančiame pasaulyje, visur ir visada skuba – nenori, negali ir bijo sustoti, tarsi trumpas stabtelėjimas, ilgesnis įsiklausymas į save ar gamtą gali jį nenumaldomai sustabdyti ir priversti palikti pirmaujančių „skubėtojų“ gretas. Ekologinis sąmonės potencialas leis išraizgyti šiuolaikinių prieštaravimų kamuolį, išvengti pavojų, žalos, grėsmių, traumų, praradimų ar netekčių, atsisakyti instinktyvaus požiūrio į realybę chaoso, plečiant sąmoningo požiūrio sritį, priimant savo pačių prigimties realybę ir suprojektuojant šį suvokimą į žmogaus aplinką. Ekologinės sąmonės potencialas slypi esminiame psichologinių problemų suvokime, ieškant jų sprendimo. Tai praėjusioms epochoms būdingo žmogaus išaukštino, jo „tamsiųjų pusių“ ignoravimo, slopinimo, nutylėjimo galimybės, kad gali egzistuoti tobulas, darnus, neprieštaringas žmogus, propagavimo

rezultatas. Nesugebėjimo susidoroti su savo pačių psichologinėmis problemomis pasekmė – šių problemų perkėlimas į santykius su gamta (Петрова, 2005).

Manome, kad išeitis – vidinė žmogaus *transformacija*, siekiant mažinti dvasinę-moralinę visuomenės ir žmogaus tapatybės krizę, stabdyti vidinio tapatumo irimo procesus, plečiant dvasinės savivokos erdvę, nekuriant saugos, „tariamose“ tvarkos dvasios apmirimo, neslopinant širdies vidinio gyvojo gyvenimo ištuštėjimo kainą, rūpinantis ne tik savimi, bet ir kito žmogaus buvimu šalia, kuriant ir palaikant kultūrinį klimatą, be kurio neįmanomi kiti, reikšmingesni žingsniai, stiprinant žmogiškąjį orumą – tokia yra darnios plėtros samprata.

3. Ekologinės etikos ir kultūros svarba, siekiant vystymosi darnos

Darnūs ekonominiai sprendimai negali nebūti ekologiški, taigi jie galimi tik fundamentaliai pasikeitus žmonių vertybinėms nuostatomis ir atsiradus naujai etikai, naujam požiūriui į gamtą, numatant visų mūsų atsakomybę puoselėti sveikus santykius su gamta. Prieš priimdami darnų vystymąsi kaip naują etiką ir naują ekonomikos strategiją, turime žinoti, kokiomis ekologinėmis, socialinėmis, politinėmis ir asmeninėmis vertybėmis ji grindžiama ir kaip ji sutaiko mūsų moralines idėjas apie žmonių laisvę, lygybę ir gerovę su mūsų išpareigojimais gyvūnams, rūšims ir ekosistemoms (jei naujoji etika iš tiesų yra apie tai). Pirmasis ir svarbiausias yra darbas, vykstantis žmogaus širdyje, o kaip jis angažuojasi kurti savo ateitį, priklauso nuo to, kaip supranta save ir savo paskirtį (Jonas Paulius II, 1991).

Ekologinė etika, „Romos klubo“ įkūrėjo Aurelio Peccei pavadinta aukščiausia etikos forma, kuri užtikrina žmonių giminės išlikimo galimybę, kaip etikos tyrimų sritis, yra XX amžiaus, ypač paskutiniųjų trijų dešimtmečių, kūdikis. Ekologinė etika atgaivino svarbiausias mąstytojų B. Spinoza, F. Schelling, S. Coleridge, J. V. Goethe, R. Emerson, A. von Humboldt, H. D. Thoreau, M. Gandhi, R. Tagore, F. Dostojevskio, L. Tolstojaus, V. Solovjovo, A. Schweitzer, N. Rerich, A. de Saint-Exupery, J. Muir, A. Leopold universalios etikos idėjas (Коселева, 1993). Ekologinė etika, kuri ypač pabrėžia bendražmogiškųjų vertybių prioritetą, nes gamtos išsaugojimas – bendras ir svarbiausias žmonijos uždavinys, kaip nauja moderni etikos mokslo šaka, viena pagrindinių savo užduočių siekia suderinti aplinkonaudos santykius. Be to, ji aktualizuoja ne tik bendražmogiškuosius, bet ir pasaulinės dorovės principus, gina visos esamybės teisę į būtį, akcentuoja pagarbą gyvybei, darnią visuomenės ir gamtos raidą.

Ekologinės kultūros sąvoka yra gana nauja, ji dar tik formuojasi, dėl jos vyksta moksliniai ginčai, išsakomos priešingos nuomonės. Tai sudėtingas struktūrinis darinys, kuriame išsiskiria tokie struktūriniai elementai, kaip ekologiniai pagrindai ir įsitikinimai, socialinės vertybinės asmenybės elgesio bei veiklos sociogamtinėje

aplinkoje nuostatos, estetiniai prigimtinės terpės vertinimai, ekologiškai pagrįstas savo gyvybinės veiklos vertinimas. Dauguma tyrėjų linkę laikytis nuomonės, kad vienu pagrindinių ekologinės kultūros struktūrą kuriančių elementų yra ekologinė sąmonė, nagrinėjama kaip viena iš visuomenės sąmonės formų. Ekologinė sąmonė yra subjektyvaus asmenybės požiūrio į gamtą, įsisąmonintų strategijų ir technologijų sąveikos su gamta visuma (Кужанова, 2005). Plėsti moralės turinį ir spartinti dorovinę pažangą, papildyti ją naujais principais ir maksimumais, skatinančiomis puoselėti gamtą, – tokia ekologinės etikos, kuri gilinasi į žmogaus ir gamtinės sąveikos dorovinius aspektus, paskirtis: bioįvairovės ir gamtos pusiausvyros išsaugojimas, gyvūnų teisės ir jų apsauga, gamtos dorovinis statusas, kraštovaizdžio puoselėjimas. Ekologinės etikos tikslas – teisingas, sveikas ir prasmingas žmogaus gyvenimas žemėje bei gyvybės puoselėjimas. Meilė ir pagarba natūraliam žemės grožiui, būtinybė išsaugoti gamtos įvairovę leidžia apibūdinti darnų vystymąsi kaip etinį idealą (Kothari, 1994). Būtina pastebėti, kad darnaus vystymosi etinei dimensijai mokslinėje literatūroje jau nuo XX a. paskutiniojo dešimtmečio skiriamas vis didesnis dėmesys (Daly, Cobb, 1989; Engel, Engel, 1990; Rockefeller, Elder, 1992; Brown, 1994; Engel, Denny-Hugher, 1994; Skolimowski, 1990).

Sėkmingai spręsti ekologines problemas galėsime, matyt, tik tada, kai visi ekonominiai, politiniai ir socialiniai mechanizmai bus sureguliuoti taip, kad skatintų pažangias, ekologiškai saugias technologijas ir aplinkai draugišką visų mūsų elgesį. Būtinai ne tik ekonomiškai ir ekologiškai, bet ir moraliai darnus vystymasis. Darni ekonomika gali būti mūsų ilgalaikės plėtros tikslas, bet tam būtina užtikrinti pagrindinius dabar gyvenančių žmonių gyvybinius poreikius ir būsimų kartų išlikimą – tai prioritetas, palyginti su dabartinių kartų gyvenimo poreikių tenkinimu. Galime teigti, kad tolydumas yra labiau normatyvinis etinis principas, siekiant tolesnio visuomenės vystymosi, daugiau bylojantis ne tai, kaip *yra*, bet tai, kaip *turėtų būti*, ir numatantis nuolatinės žmonių santykių bei veiklos algoritmų kritikos reikmę (Čiegis, 2002).

Remiantis sinerginiu apibrėžimu, visuomenė yra netolygi ypatingo tipo sistema, kurios patvarumas užtikrinamas dirbtinių išorinių su gamtine aplinka ir vidiinių santykių puoselėjimu, o kultūra yra visas tarpininkauti padedančių mechanizmų kompleksas: įrankiai ir kiti materialūs produktai, kalbos, mitologija, moralė, normos, teisė (Назаретян, 2001). Kaip rodo visuomenės vystymosi analizė, dėl vis sudėtingesnio žmonių ir aplinkos susiejimo gamta bei žmogus vis labiau susvetimėja. Kurdamas gamtinę realybę, žmogus pamažu praranda natūralias savo gyvenamosios šaknis, natūralią gamtinę savo egzistencijos determinaciją. Kartu gamta yra instinktyvi žmogaus buveinė, be jos jis nesugeba egzistuoti kaip biologinė rūšis. Tačiau ne mažiau svarbi ir reali žmogaus aplinka yra kultūra, kurianti instinktyvią elgesio – sąmoningą elgesio – sistemą (Бахаев, 1999). Ekologine sąmone pasi-

žymintis žmogus niekad nepažeis aplinką saugančių įstatymų ir savo profesinėje veikloje nenaudos technologijų, kurios gali pažeisti trapią pusiausvyrą tarp dirbtinės ir natūralios aplinkos, todėl ekologinę sąmonę skirtingose gyventojų grupėse reikia formuoti kryptingomis švietimo ir kitų visuomeninių struktūrų pastangomis.

Tad pamąstykite apie savo kilnųjį pašaukimą pasaulyje, pažadinkime savyje neegoistinę sąmonę ir po didelių mokslo atradimų revoliucijų atraskime save savyje, savo tikrąjį kilnumą ir savo žmogiško orumo vertę. Šios globalios dvasinės ir ekologinės krizės situacijoje žmonija gali ir privalo siekti vienybės su ją supančia gamta ir jai padarytomis neigiamomis pasekmėmis, kurių daugiau neturėtų kartoti, jaučiant atsakomybę dėl ateities kartų, jų gyvenimo kokybės.

Išvados

1. Darnumas yra normatyvinis etinis principas, taikomas tolesnei visuomenės plėtrai, bylojantis ne tai, kaip yra, bet tai, kaip turėtų būti.
2. Meilė, pagarba ir moralinis imperatyvas natūraliam žemės grožiui, būtinybė išsaugoti gamtos įvairovę leidžia apibūdinti darnų vystymąsi kaip etinį idealą.
3. Vienintelė reali išeitis iš scientistinės aklavietės – tolesnė darnumo etikos plėtra, atkuriant vientisą pasaulio vaizdą ir žmogaus ryšį su gamta.
4. Reikia ieškoti alternatyvių žmonių elgesį nusakančių koncepcijų, kai lemiamu žmonių visuomenės veiksmu tampa moralumas, suvokiant savo atsakomybę aplinkiniams ir visuotinę grėsmę aplinkos ateičiai.
5. Sinerginis antropocentrizmas – tai ne grįžimas į praeitį, o greičiau spiralinis progresas, grąžinantis į tą pačią vietą, tik jau kitoje, aukštesnėje, spiralės vijoje. Šiuolaikinė realybė tokia, kad būtent žmogus sugeba užtikrinti ne tik civilizacijos, bet ir visos Žemės planetos tolesnį vystymąsi arba žūtį.
6. Darnaus vystymosi filosofijos sampratą apima ir ekologinis vientisumas, ekologinė kultūra, ekologinis sąmoningumas, socialinis ir ekonominis teisingumas, nesmurtiniai veiksmai, demokratija ir taika.
7. Ekologiniu sąmoningumu pasižymintis žmogus niekad nepažeis aplinką saugančių įstatymų ir savo profesinėje veikloje nenaudos technologijų, kurios gali pažeisti trapią dirbtinės ir natūralios aplinkos pusiausvyrą.
8. Dėl sparčios mokslinės technologinės plėtros kyla išnaudojimo ir sunaikinimo problema, kurią išspręsti gali žmogaus „ekologinis atsivertimas“.
9. Žmogus privalo mažinti savanaudišką vartotojiškumą, būtų geriau, kad vietoj savanaudiško vartojimo jis siektų *būti* ir *tobulėti*, o ne *turėti* ir *mėgautis*.

10. Ekonominiam vystymuisi svarbios sukurtos gėrybės, kurios skatina mokslinę ir technologinę pažangą. Sukurtos gėrybės, jų valdymas žmoniją turėtų labiau skatinti įprasminti savo žmogiškąjį pašaukimą pasaulyje.
11. Žmonija, priėmusi darnaus vystymosi žinias kaip tiesą, formuosis naują požiūrį į pasaulį, ugdysis įgūdžius priimti matomą pasaulį kaip dovaną, tai turėtų tapti įpročiu tarnauti kitiems ir pasauliui, siekiant darnumo.

Gauta 2017 04 01

Pasirašyta spaudai 2017 05 22

Literatūra

- Baranova, J. (2002). *Etika: filosofija kaip praktika*. Vilnius.
- Barbour, I. (2000). *When science meets religion*. New York.
- Brown, D. A. (1994). *The ethical dimensions of the United Nations program on environment and development*. Earth Ethics Research Group.
- Covey, S. R. (2007). *8-asis įprotis*. Vilnius: Alma littera.
- Čiegis, R. (1997). *Tolydi ekonomikos plėtra*. Kaunas.
- Čiegis, R. (2002). *Tolydi plėtra ir aplinka: ekonominis požiūris*. Vilnius.
- Čiegis, R. (2004). *Ekonomika ir aplink: subalansuotos plėtros valdymas*. Kaunas.
- Daly, H. E., Cobb, J. B. (1989). *For the Common Good: Redirecting the Economy Toward Community, the Environment and Sustainable Future*. Boston.
- Ekologija teologijos požiūriu*. Prieiga internete: <http://www.baznycioszinios.lt/old/bz9710/710str2.html> [žiūrėta 2017-04-15].
- Engel, J. R., Denny-Hughes, J. (1994). Advancing ethics for living sustainably. *Report of the IUCN ethics workshop*, April 1993, Indiana National Lakeshore, USA, Sacramento.
- Engel, J. R., Engel, J. G. (1990). *Ethics of environment and development: Global challenge, international response*. London.
- Griffin, D. R. (1999). *Religion and scientific naturalism: overcoming the conflicts*. New York.
- Gustainis, E., Jankauskienė, L., Pakalnis, R., Taločkaitė, E., Vėbra, E. (2002). *Subalansuotosios plėtros įgyvendinimo nacionalinė ataskaita*. Vilnius.
- Hubbert, M. K. (1992 [1976]). Exponential Growth as a Transient Phenomenon in Human History [1976]. In: H. Daly, K. Townsend (eds.). *Valuing the Earth: Economics, Ecology, Ethics* [1992]. Cambridge.
- Jonas Paulius II. (1979). *Apaštalinis laiškas „Inter sanctos“*. Prieiga internete: http://w2.vatican.va/content/john-paul-ii/la/apost_letters/1979/documents/hf_jp-ii_apl_19791129_inter-sanctos.html [žiūrėta 2017-04-22].
- Jonas Paulius II. (1979). *Enciklika „Redemptor hominis“*. Prieiga internete: http://www.lcn.lt/b_dokumentai/enciklikos/redemptor-hominis.html [žiūrėta 2017 04 22].
- Jonas Paulius II. (1981). *Enciklika „Laborem exercens“*. Prieiga internete: http://www.lcn.lt/b_dokumentai/enciklikos/laborem-exercens.html [žiūrėta 2017 04 25].
- Jonas Paulius II. (1987). *Enciklika „Sollicitudo rei socialis“*. Prieiga internete: http://www.lcn.lt/b_dokumentai/enciklikos/sollicitudo-rei-socialis.html [žiūrėta 2017 04 25].
- Jonas Paulius II. (1991). *Enciklika „Centesimus annus“*. Prieiga internete: http://www.lcn.lt/b_dokumentai/enciklikos/centesimus-annus.html [žiūrėta 2017 04 25].
- Jonas Paulius II. (1995). *Enciklika „Evangelium vitae“*. Vilnius: Aidai.
- Kalenda, Č. (1996). Ekologinis-dorovinis imperatyvas: ištakos ir turinys. *Problemos*, Nr. 49, p. 61–68.
- Kalenda, Č. (1998). Gamta, žmogaus veikla ir dorovė. *Humanistica*, Nr. 1, p. 35–37.
- Kalenda, Č. (2002). *Ekologinė etika: ištakos ir dabartis*. Vilnius.
- Kothari, R. (1994). Environment, technology and ethics. In: L. Gruen, D. Jamieson (eds.). *Reflecting on Nature: Readings in Environmental Philosophy*. New York, p. 228–230.
- Maceina, A. (1992). Raštai, T. 2: *Socialinė filosofija*. Vilnius: Mintis.
- McDaniel, J. (1995). *With roots and wings: Christianity in an age of ecology and dialogue*. New York.

- Orr, D. (2002). Four challenges of sustainability. *Conservation Biology*, Vol. 16, p. 1457–1460.
- Our Common Future*. (1987). World Commission on Environment and Development.
- Parker, K. (1993). Economics, sustainable growth, and community. *Environmental*, Vol. 2, p. 233–245.
- Paulius VI. (1967). *Enciklika „Populorum progressio“*.
- Pivrikas, V. (2008). *Ekologija. Žmogus. Sveikata*. Klaipėda.
- Pranciškus. (2015). *Enciklika „Laudato si“*. Kaunas: Katalikų interneto tarnyba.
- Rockefeller, S. C., Elder, J. C. (1992). *Spirit and nature: Why the environment is a religious issue*. Boston.
- Skolimowski, H. (1990). Reverence for life. In: J. R. Engel, J. G. Engel (eds.). *Ethics of environment and development: Global challenge, international response*. London, p. 97–103.
- Šventasis Raštas*. (1998). Vilnius: Lietuvos katalikų Vyskupų Konferencija, Katalikų pasaulis.
- Tarptautinė teologijos komisija. *Bendrystė ir tarnystė*. Prieiga internete: http://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/cti_documents/rc_con_cfaith_doc_20040723_communion-stewardship_lit.html [žiūrėta 2017 04 22].
- Turner, R. K. (1988). Wetland conservation: economics and ethics. In D. Collard, D. W. Pearce, D. Ulph (eds.). *Economics, Growth and Sustainable Environment*. London.
- Vatikano II Susirinkimo nutarimai. *Gaudium et spes*. (2001). Lietuvos Vyskupų Konferencija. Vilnius: Aidai.
- Бахарев, В. В. (1999). *Экологическая культура как фактор устойчивого развития социума*. Ульяновск.
- Брудный, А. А. (1998). *Психологическая герменевтика*. Москва.
- Данилов, В. В., Данильян, М. Ч., Залиханов, К. С. Лосев, К. С. (2007). *Экологическая безопасность. Общие принципы и российский аспект*. Москва: Бимпа.
- Кошелева, В. (1993). Экология и нравственность. *Общественные науки и современность*, № 1, с. 153–162.
- Кужанова, Н. И. (2005). *Экологическое сознание в стратегии устойчивого развития*. Санкт-Петербург.
- Назарян, А. П. (2001). *Цивилизационные кризисы в контексте универсальной истории*. Москва: Пер. СЭ.
- Петрова, Г. Д. (2005). *Экологический потенциал сознания и устойчивое развитие*. Санкт-Петербург.
- Шмелева, И. А. (2005). *Ценности и профессиональная мотивация как одна из проблем психологического обеспечения образования для устойчивого развития*. Санкт-Петербург.

SUSTAINABLE ECONOMIC DEVELOPMENT: ETHICAL AND SPIRITUAL FUNDAMENTALS

Remigijus Čiegis, Algirdas Gavenauskas, Anželika Dautartė, Juozas Pekarskas, Rūtenis Jančius

Summary

Humanity is experiencing an ecological crisis, which occurs as uncontrolled human activity. Ecological crisis encourages humanity to choose the way forward, which is to not deny the advances and the progress of science, but is the fruit of creativity and the mission given to man. Ecological crisis requires a person's inner conversion – ecological conversion, because this crisis affects the relationship between man and the surrounding world. World gifted to man with all its treasures – goodness, according to the need should reach all people. Humanity consumerism is gone beyond the limits of justice, because this wealth is used by distorting the quality of life and justice. In this context it should be a concern of environ-

mentally friendly idea of sustainable development that would allow humanity to use the high standard of living without destroying the natural and biological foundations. There is a need for a change determining harmonious relationship between man and nature, the development of which requires the transformation of the inner person associated with human culture, values, lifestyle and worldview change.

This article aims to distinguish the fundamental human and natural relations manifestations, to provide ideological connection of ecological ethics and application possibilities raising a harmonious, responsible human relationship with nature, in order to maintain a healthier, less anthropogenic activities affected environment for future generations, to highlight certain ethical provisions providing moral entities optimistic hope align civilization achievements with eternal humanistic values. Subject of the article – a sustainable development in Christian teaching.

The seventh decade of the XX environmental pollution has reached massive proportions; one of the reasons was the world's demographic explosion. Lack of spiritual awareness began to pose a risk not only to nature but also the man himself. Man has forgotten love of nature, its treasures he began to use for self-centered reasons, and therefore uncontrolled. The words to manage the land, which was to disguise satisfy their selfish goals, was re-adjusted reminding the human responsibility to the world. Distortion of words was decisive destruction of sustainable development to justify their actions. This has become a cause of new sustainable development education seeking for changes in people's minds and actions. These reasons show that the basis of the ecological crisis is not in technological progress, but this is the cultural, religious, psychological and ethical problem. The decision to get out of the ecological crisis is continuity in the development of ethics in order to restore picture of the world and the human relationship with nature. The aim of the new way of life and new way of consumption should be based on a new attitude towards man and the environment.

The ecological and moral criteria are becoming increasingly influencing global change, the health and survival of mankind, but also these criteria is the limit that must not be surpassed humanity. Sustainable development is seen primarily human; as a whole and the inner spiritual world calling parameters. Agriculture and food products, which occur in terms of advances is not denied in the context of sustainable development but humanity is at risk of sinking in the goods consumption. Today newly must be realized that the earth is a gift to mankind, and man is called to participate in sustainable development using those received goods. Through a vocation person must be able to make sense of possession, management and use. Along today's humanity must overcome internal chaos in managing the inner life. Humanity cannot forget its main task – to stop exploiting nature, to start to cooperate with the surrounding beauty and goodness, in particular that each person has inside.

Environmental consciousness is directed at individual and societal risks liquidation, at the same time focused on ensuring the awareness of nature and the subject steady state. Sustainable development is perceived primarily as a consumption reduction, reduction of population growth, but it is not responsible for the development, as a growing process. Ecological man must be oriented to the coherence, harmony, harmony with nature, but not to fight with nature. Ecological consciousness – a tool to defend against the lurking dangers, threats, claims, and therefore it is resolving psychological problems. The inability to deal with own psychological problems has become a consequence of which is the realization of the problems in relation to nature.

Human inner transformation may be way out in reducing the spiritual moral and social crisis of human identity, the identity of the inner depletion increasing the area of mental self-awareness, without creating safety, the “alleged” order of the spirit numbness, heart counteraction, the price of internal living life emptying; taking care of not only own, but the other person’s presence alongside, creating and sustaining cultural climate, which are essential for the other, more significant steps in strengthening human dignity and sustainable development conception. Sustainable economic solutions will become environmentally friendly when with change of people’s fundamental values and the emergence of new ethics, will arise a new approach to nature and the responsibility of all mankind maintaining a healthy relationship with nature. Ecological ethics is a new branch of science seeking to harmonize the use of the environment, also to put on the line global moral principles, protect the right of existence to the being, respect for life and the harmonious development of society and nature. The moral content, moral progress speed, by supplementing it with new principles and maxims that promote nurturing nature, is an important for environmental ethics. Ecological ethics seek a fair, healthy and meaningful human life on earth, fostering life.

Mankind required morally sustainable development, which will help successfully address the environmental issues. Sustainable economy could become a sustainable development objective, but for must be ensured the vital basic needs of the people currently living on earth; and with a priority for future generations. Ecological consciousness can ever be the basis for storing intact environment laws and in professional life – not to use technologies that infringe equilibrium between the artificial and the natural environment. Education and other public bodies can become an instrument of ecological consciousness formations at different population groups. Finally, if humanity will take sustainable development knowledge as truth; then will be able to shape a new approach to the world in themselves, will acquire the skills to take the visible world as a gift, and it should become a habit to serve others and to the world, to ensure coherence.

